

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ ВИХОВАНЦІВ

Олена АВІЛОВА

вчитель-методист вищої категорії
Великоновосілківської гімназії з загальноосвітньою школою I ступеня,
керівник гуртка (Донецька область)

Анотація. У статті висвітлюється досвід роботи гуртка «Фольклор та етнографія народу України», мета якої полягає в тому, щоб сформувати необхідні компетентності, надати ґрунтовні знання з української фольклористики, виховати громадянина, патріота, професіонала, інтелектуально розвинену, духовно й морально зрілу особистість, яка готова служити Україні та протистояти викликам глобалізації. Наголошується на важливості додаткової позашкільної освіти в навчально-виховному процесі учнівської молоді як невід'ємної частини системи безперервної освіти особистості.

Ключові слова: креативна обдарованість, фольклор, науково-дослідницька діяльність.

В умовах відродження національної системи освіти позашкільні заклади стають невід'ємним компонентом освітньої структури, яка сприяє всебічному гармонійному розвитку особистості вихованця, його соціальної адаптації та само-реалізації в суспільстві, доповнюючи шкільну освіту. Вони виступають гнучкими виховними інфраструктурами, спроможними здійснювати виховання громадянина незалежної держави України – творчої особистості, здатної вдосконалювати себе та свою країну.

Нормативно-правові документи [1, 2], регіональні програми [3, 4], спираючись на соціальне замовлення, свідчать про важливість додаткової позашкільної освіти в навчально-виховному процесі учнівської молоді як невід'ємної частини системи безперервної освіти особистості.

Крім того, нині гостро постає питання формування нової наукової, професійної еліти, яка буде задавати тон у науці, державному управлінні, економіці та культурі України. Позашкільні гуртки дослідницько-експериментального напрямку визнані суспільством саме тією освітньою системою, яка спроможна реалізувати початковий етап у багатоступеневій підготовці майбутнього науковця, успішної людини [5].

Спостереження за навчальною діяльністю членів гуртка «Фольклор та етнографія народу України» Великоновосілківського РЦДЮТ дали можливість виявити відсутність у багатьох вихованців цілісної картини знань про світ. Зокрема, виявлені такі труднощі:

– невміння застосовувати інтелектуально-креативні здібності, проводити самостійні лінгвістичні дослідження;

– невідповідність до подальшого професійно орієнтованого навчання, зокрема гуманітарного (філологічного) напрямку;

– невміння самостійно працювати з джерелами наукової, довідкової інформації з лінгвістики, зокрема електронними, інформаційно переробляти текст;

– невміння застосовувати метатекст (зокрема, контекст усної народної творчості, творів української літератури) як один із доказів висунутої тези під час написання власного зв'язного висловлювання, яке сьогодні є частиною незалежного зовнішнього оцінювання; при добірї аргументів з історії рідного краю під час розкриття висунутої тези усного чи письмового зв'язного висловлювання;

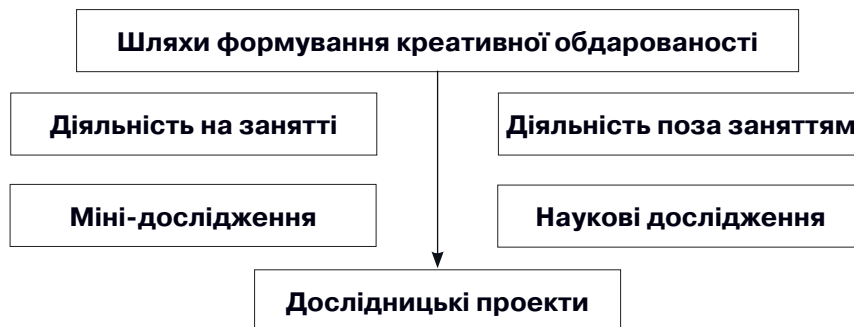
– неглибокі знання констант української національної культури, концептуальних лінгвокультурем, звичаїв, традицій інших етносів (наприклад, греків-переселенців), які проживають на території Донеччини; у розкритті закономірностей духовного життя представників різних поколінь; невміння спілкуватися із представниками старшого покоління.

Робота керівника гуртка спрямована на вирішення проблеми розвитку креативної обдарованості вихованців. Мета педагога – формувати необхідні компетентності, надати ґрунтовні знання з української філології, фольклористики зокрема, виховувати громадянина, патріота, професіонала, інтелектуально розвинену, духовно й морально зрілу особистість, яка готова протистояти викликам глобалізації життя, своїми обдаруваннями служити громаді, Україні. Відповідно до цього розроблена модель

випускника гуртка. Робляться спроби підбрати найбільш ефективні форми, види, методи організації, прийоми реалізації роботи гуртка дослідницько-експериментального напрямку «Фольклор та етнографія народу України», які відповідають сучасним освітнім вимогам, покликаним не передавати знання як естафетну паличку, а створювати умови, за яких стають можливими процеси формування пізнавальної, практичної, творчої, соціальної компетентностей вихованців гуртка, їхня творча ініціатива, розвиток філологічної обдарованості в умовах полікультурного соціуму. Такий досвід роботи покликаний підготувати гуртківця до майбутньої професії, формувати молоду наукову еліту України. Перевага надається **інтерактивним**

технологіям. Використовуються **елементи ІКТ** (інформаційно-комунікаційні технології) з метою розвитку вміння здобувати інтегровані знання за допомогою ПК. Індивідуалізація процесу навчання реалізується за допомогою **особистісно орієнтованої технології**. Для розвитку творчих здібностей вихованців застосовуються **технології формування творчої особистості, проектна технологія**.

Серед розроблених педагогом узагальнених і практикованих шляхів формування креативної обдарованості можна виділити такі: міні-дослідження з навчальних тем, наукові дослідження. Таким чином, складається чітка система освоєння форм, що відображена у схемі:

Пріоритетними напрямками роботи, що мають вирішувати поставлену проблему та розв'язувати поставлену мету, є:

- діагностування вихованців, підготовка їх до проведення філологічних досліджень та написання наукових робіт;

- використання методу проектів для сприяння наукової діяльності вихованців з метою розвитку їхніх здібностей, обдарувань, підготовка вихованців до участі в Міжнародному конкурсі з українознавства, роботі МАН;

- розробка і застосування нових інтерактивних вправ для формування пізнавальної, практичної, творчої, соціальної компетентностей.

Гурток працює за адаптованою програмою «Фольклорно-етнографічне краєзнавство Великоновосілківщини», яка покликана привернути увагу вихованців до детального вивчення фольклорно-етнографічної полікультурної спадщини Великоновосілківського району Донеччини, де компактно проживають греки-переселенці, які є невід'ємною частиною україн-

ського народу. У процесі практичних занять вихованці набувають навичок методу збору краєзнавчого та фольклорного матеріалу, його обробки й систематизації. Це стає підґрунтям до написання науково-дослідних робіт.

Підготовка вихованців до написання наукового дослідження – процес складний, що не обмежується певними рамками, тому ефективність його підвищується, якщо проводиться вона на основі результатів діагностичних досліджень, що передбачають вивчення й ідентифікацію індивідуальності кожного вихованця.

На початку навчального року обов'язково проводиться за допомогою психолога діагностування дітей: тестування, відверті розмови з батьками, учителями-предметниками основної школи, представниками сільської громади, мікрогрупами вихованців. Психолог допомагає виявити креативні здібності дітей, визначити рівень сформованості різних видів здібностей, які наявні в них, а також мотиваційні закономірності. Проведені такі діагностики для членів гуртка:

Назва методики	Мета
Тест творчого мислення Торренса	Оцінка вербальної та образної креативності, а також окремих креативних здібностей: гнучкості, оригінального мислення
Тест креативності Вільямса	Комплексна діагностика креативності дітей та підлітків
Опитувальник Рензулли	Оцінка рівневих характеристик різноманітних видів здібностей у дітей

За допомогою зібраної інформації складається картка індивідуального розвитку кожної дитини.

Ця робота дає можливість скласти об'єктивний психолого-педагогічний портрет групи. Узагальнивши отриману інформацію, керівник гуртка планує діяльність таким чином, щоб, зберігаючи індивідуальність, унікальність кожної дитини, розвинути креативну обдарованість, допомогти самореалізуватися.

Важливим чинником щодо формування креативної обдарованості вихованців є проектна діяльність. «Розкажи мені – і я забуду, покажи мені – і я запам'ятаю, зроби разом зі мною – і я навчуся», – говорить народна мудрість. Проектна діяльність спирається на психолого-фізіологічні та вікові особливості дитини й сприяє розвитку творчих та креативних здібностей вихованців, перетворює їх на суб'єкт педагогічного процесу, формує життєвий досвід. Завдяки

проекту вихованці отримують результат – впевненість у собі, адекватну оцінку власних сил та можливостей, умінь працювати в команді, правильно ставити мету, обирати шляхи її реалізації, досягати поставлених цілей. Варто відзначити, що проектна діяльність членів гуртка є не лише цікавою формою роботи, а й одним із тих основних важелів, що розширюють, доповнюють і вдосконалюють особистісне «Я» кожної дитини. Вихованці приміряють на себе ролі творців і дослідників, цікавим є не лише зміст підбраного матеріалу, а й обрана форма презентації результатів проекту з використанням ІКТ (мультимедійна презентація, онлайн-обговорення, онлайн-довідники, енциклопедії, використання ресурсів мережі Інтернет, інтерактивної дошки).

Найбільш результативним став проект «Організація наукової діяльності», у межах якого вихованці писали такі наукові роботи: «Народна пісня як простір формування архетипу жінки», «Динаміка розвитку репертуару колискових пісень, які побутують у Великоновосілківському районі Донецької області», «Символи долі в родинно-побутових піснях про кохання рідного краю», «Назви рослин в українських прислів'ях і приказках», «Побутування української народної пісні в грецькому середовищі», «Топонімічна проза Великоновосілківщини».

Навчившись писати наукові роботи, вихованці набувають знань не тільки з фольклористики, а й як зорієнтуватися в суспільному вірі подій, соціальних, економічних, інформаційних, оволодіти досвідом життя в громаді. Адже метод проекту можна застосувати в будь-якій сфері життя та діяльності.

Особлива увага на заняттях гуртка «Фольклор та етнографія народу України» (а поза заняттями із залученням психолога) приділяється тайм-менеджменту. Завдяки цій технології вихованці вчать організувати свій час, що підвищує ефективність його використання у роботі з фактичним і науковим матеріалом при проведенні дослідження, оформленні роботи, підготовці до захисту.

Крім того, відпрацьовується кожен етап роботи над дослідженням: вибір та формування теми, визначення актуальності, наукової новизни роботи, ознайомлення з науковою літературою та укладання бібліографії, визначення мети і завдань, з'ясування об'єкта та предмета дослідження, польові експедиції, вибір методів та методик дослідження, оформлення наукової роботи, підготовка до захисту. Результатом такої діяльності стало створення «Методичних рекомендацій щодо підготовки і написання наукових досліджень з фольклористики».

Вихованці працюють самостійно, це вимагає від керівника гуртка складання індивідуально-освітньої траєкторії кожного гуртківця, що підвищує рівень самоосвітньої діяльності. Педагогу-позашкільнику відводиться роль керманіча, порадника, фасилітатора, коуча, що дає можливість адекватно оцінити особистісні якості й емоційний стан вихованців, моделювати ситуації успіху. Досвід показує, що, з одного боку, це сприяє підвищенню робочого тону суб'єкта навчального процесу, а з другого – готує підґрунтя для успішного формування предметних компетентностей гуртківців.

Сьогодні все наполегливіше вимагає пошуку таких форм та методів навчання, упровадження яких сприяло б активізації навчально-

пізнавальної діяльності вихованців, підвищувало ефективність набуття ними нових знань, розвивало творчу активність, а також навички колективних згаджених дій. Використання інтерактивних технологій – найкращий спосіб формування пізнавальної, практичної, творчої та соціальної компетентностей вихованців та розвитку їх креативної обдарованості. В умовах гуртка «Фольклор та етнографія народу України» дана технологія має низку переваг:

- за той же самий проміжок часу обсяг виконаної роботи набагато більший;

- досягається висока результативність у засвоєнні знань і формуванні вмінь;

- формуються вміння співпрацювати, мотиви навчання, розвиваються гуманні стосунки між дітьми;

- розвивається навчальна діяльність (планування, рефлексія, контроль, самоконтроль).

Педагогічні прийоми використовуються на різних етапах заняття. На етапі мотивації навчальної діяльності вихованців застосовуються «асоціації», «хто більше», для перевірки знань – «розкидані думки», «бліц-інтерв'ю», «мозковий штурм», «піраміда», що спонукає вихованців виявляти уяву та творчість, розвиває вміння швидко аналізувати ситуацію.

Під час узагальнення та повторення матеріалу дієвими є: «навчаючись – учись», «знайди помилку», «люстерко», «втрачена інформація», вивчення нового матеріалу – «зацікав», «робота в парах», «робота в групах», «шпаргалки», «концентрація», «диктор», «психодрама» (такі вправи – життєдайне джерело дитячого мислення). Під час рефлексії результат досягається за допомогою «вірю – не вірю», «прес», «людське щастя/горе», «SMS».

Заняття з використанням інтерактивних технологій проходять цікаво, продуктивно. Вихованець стає не об'єктом, а суб'єктом навчання, відчуває себе активним учасником подій і власної освіти та розвитку. В атмосфері довіри та взаємодопомоги легко робити відкриття, усвідомлювати важливість здобутих знань. Це забезпечує внутрішню мотивацію навчання, що сприяє його ефективності.

Показником результативності роботи гуртка є досягнення вихованців. Анкетування серед вихованців доводить, що заняття в гуртку «Фольклор та етнографія народу України» є улюбленими, це відмічають усі його члени. Зацікавленість предметом забезпечує:

- підвищення результативності участі в Міжнародному конкурсі з українознавства, районному, обласному та заключному етапах Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт МАН;

- залучення вихованців до участі в конкурсах та олімпіадах: Всеукраїнська експедиція студентської та учнівської молоді «Моя Батьківщина – Україна» (секція «З батьківської криниці»), Всеукраїнський конкурс «Об'єднаймося, брати мої», обласний конкурс «Творча юнь Донбасу», обласний конкурс проектів «Юний project-manager», Всеукраїнський мовно-літературний конкурс імені Т. Шевченка, Всеукраїнська олімпіада з української мови та літератури, Міжнародний конкурс з української мови імені П. Яцика, Всеукраїнський конкурс «Врятувати від забуття»;

- наявність позитивної динаміки суб'єктної готовності до життєдіяльності в безперервному освітньому середовищі (на основі дослідження

психолога за методикою О. Єлісеєва «Оцінка психологічної активації, інтересу, емоційного тону, напруження та комфортності»): виявлений високий рівень психічної активації – 96%, інтересу – 100%, емоційного тону – 98%, комфортності – 93% та низький рівень напруженості – 7% обстежених;

– випускники гуртка – студенти та випускники філологічних факультетів Донецького національного університету, Маріупольського гуманітарного університету, Запорізького національного університету, Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов, Донбаського державного педагогічного університету, Бердянського державного педагогічного університету, Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Система роботи гуртка «Фольклор та етнографія народу України» спрямована на те, щоб цілеспрямовано й обґрунтовано будувати навчально-виховну діяльність вихованців, зосереджувати зусилля на вирішенні важливих педагогічних проблем, погоджувати устремління дій педагога і вихованців у плануванні та організації життєдіяльності гуртка. А це, безсумнівно,

має сприяти досягненню більш суттєвих результатів у духовному та фізичному розвитку, формуванні індивідуальності його членів. Такий досвід роботи допомагає дитині стати творчою та креативною особистістю, самоствердитися, підготуватися до подальшого дорослого життя, професійно визначитися, відчути себе частиною великого українського народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закони України «Про освіту»; «Про загальну середню освіту»; Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа). – 2001; «Про Національну доктрину розвитку освіти». – 2002.
2. Закон України «Про позашкільну освіту» // Позашкільна освіта в Україні (нормативно-правові акти). – К.: НЕНЦ, 2002. – С. 3–32.
3. Регіональна цільова програма «Впровадження компетентнісно орієнтованого підходу в навчально-виховний процес». – 2004.
4. Регіональна цільова програма «Надія Донеччини».
5. Концепція позашкільної освіти та виховання // Виховна робота в закладах освіти України // Збірник нормативних документів та методичних рекомендацій. – Випуск II. – К.: ІЗМН, 1998. – С. 192–203, 196–197.

Елена Авилова

Развитие креативной одарённости воспитанников

Аннотация. В статье освещается опыт работы кружка «Фольклор и этнография народа Украины», цель которой состоит в том, чтобы сформировать необходимые компетентности, предоставить обстоятельные знания по украинской фольклористике, воспитать гражданина, патриота, профессионала, интеллектуально развитую, духовно и нравственно зрелую личность, готовую служить Украине и способную противостоять вызовам глобализации. Подчеркивается важность дополнительного внешкольного образования в учебно-воспитательном процессе учащейся молодежи как неотъемлемой части системы непрерывного образования личности.

Ключевые слова: креативная одарённость, фольклор, научно-исследовательская деятельность.

Olena Avilova

Development of Creative Abilities of Pupils

Annotation. In the article author examined professional experience of group «Folklore and Ethnography of the Ukrainian People» which aim is formation of knowledge on Ukrainian folkloristics, education of patriots, intelligent, moral and spiritual personalities ready to serve Ukraine and stand against to globalization processes. Author emphasized importance of additional out-of-school education as integral part of system of continuous education.

Key words: creative abilities, folklore, scientific and research activities.